

Tilburg kort

De kadans van de getouwen

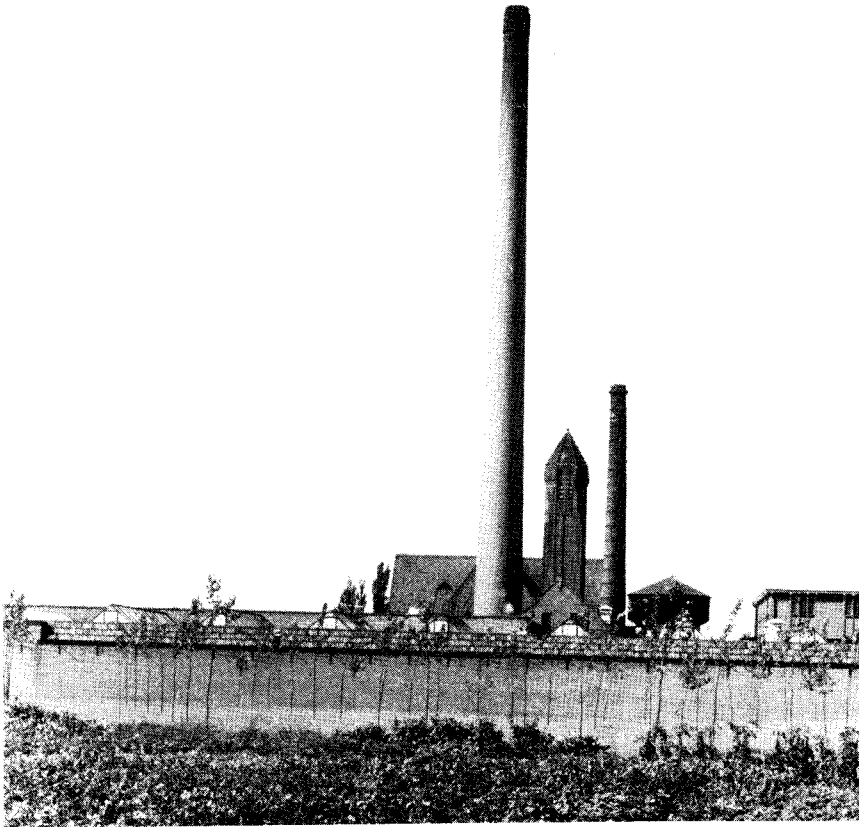
Het boek "De kadans van de getouwen. Heren en knechten in de Nederlandse textiel" van Adriaan Buter riep bij mij een tweevoudige reactie op. Enerzijds is het uitermate verheugend dat er eindelijk eens een werk over de sociale geschiedenis van de Nederlandse textielarbeiders verschijnt. Anderzijds was het teleurstellend om te ontdekken dat het boek een rommelig karakter vertoont en niet ontdaan is van dubieuze uitspraken en beweringen. Echt nieuws blijkt het boek niet te bevatten, geen nieuwe feiten en geen nieuwe visie.

Buter wil de sociale geschiedenis van de textielarbeid in Nederland schrijven (p. 9). Terecht is hij van mening dat textielgeschiedenis die

van mensen uitgaat in de eerste plaats een verhaal is over emancipatie. Aan een studie over het leven en werken van de textielarbeiders en -arbeidsters bestaat zeker behoefte. De vaak erbarmelijke levensomstandigheden, de lange werktijden en lage lonen, de ongezonde werkomgeving, de soms harde houding van de fabrikanten ten aanzien van hun werkvolk, hooguit patronaal, maar vrijwel nergens emancipatorisch, de opkomst van de vakbonden en de harde strijd die geleverd moest worden om ze erkend te krijgen en de vele (spontane) stakingen die zowel in Noord-Brabant als Twente plaatsvonden, al deze aspecten komen bij Buter in meerdere of mindere mate aan de orde. Door elkaar, want van een chronologische volgorde is in de van pakkende titels voorziene hoofdstukken ("Van hetzelfde laken een pak", "katoen voor kapita-

listen", "vlassen op de volksgunst" enz.) geen sprake, al eindigt het boek met de afbraak van de textielindustrie.

De wijze waarop tekst en foto's gepresenteerd zijn, maakt een rommelige indruk. De vele fraaie afbeeldingen in het boek zijn voorzien van verklarende teksten, waarbij uitweidingen voorkomen die geen betrekking hebben op wat er te zien is. Een en ander wekt de indruk, dat men informatie kwijt wil die niet in de hoofdtekst ondergebracht kan worden. Bovendien is het nogal storend dat tekst en foto's niet altijd parallel lopen. Een voorbeeld. Hoofdstuk 8 "Katoenboeren en katoenbaronnen" is voorzien van een grote foto van de Tilburgse fabrikantenfamilie Mutsaerts, die in de wolnijverheid actief was. In de tekst echter worden Twentse katoenfabrikanten als Jannink, Van Heek etc. besproken.

"Kerkspits aan Broekhovenseweg, gevangen tussen twee omhoogtorende fabriekspijpen; een symbolische foto" (A. Buter, p. 119).

De schrijver lijkt trouwens toch aanmerkelijk beter thuis in het Twentse dan in het Brabantse. Dat blijkt niet alleen uit de hoeveelheid tekst die aan beide Nederlandse centra van de textielindustrie wordt besteed, maar ook uit de literatuurlijst. Van de 54 titels die Buter vermeldt hebben er 32 betrekking op Twente en slechts 4 op Tilburg. M.b.t. de Helmondse situatie zijn de studie van Giel van Hooff ("Ermoei troef") en het onderzoek van Harkx over de textielnijverheid blijkbaar niet bekend. Voor Tilburg komen noch de artikelenbundel (uit 1959) onder redactie van Van den Eerenbeemt en Schurink ("De opkomst van Tilburg als industriestad") noch de door Jacques Giele verzorgde heruitgave van de Arbeidsenquête 1887, noch artikelen uit de tijdschriften "Tilburg" en "De Lindeboom" in de literatuuropgave voor.

De kennis van de schrijver over de Tilburgse situatie vertoont nogal wat hiaten. Op p. 22 bestaat Tilburg uit "een conglomeraat van dorpen: ieder met hun eigen kerk, . . . klooster en fabriek". Een beschrijving, die op geen enkele wijze de 19e eeuwse realiteit weergeeft.

En Buter lijkt het hier over de 19e eeuw te hebben, al is dat niet helemaal duidelijk, omdat hij op p. 22 en 23 van de hak op de tak springt. In het boek staan diverse van dit soort storende fouten. De Tilburgse lakenhal wordt in de 18e eeuw geplaatst (23), het blauwe drinkkruiske dat Nootboom in een roman vermeldt, wordt omwille van de nostalgie tot urinekruik (23), Aabe vindt zijn oorsprong in respektievelijk 1811 (24) en in 1849 (24), waarbij BEKA met Aabe wordt verward en de werkelijke oprichtingsdatum (1929) ontbreekt. Willem II bouwde volgens Buter in 1831 een paleis (moet zijn 1849). Hij bevorderde met succes de modernisering van de wollenstoffindustrie (24) maar op dezelfde pagina heet het dat het tot 1850 slecht ging met die industrie, en de stad (ongenuanceerd) één groot armenhuis was. De tekst bij de afbeeldingen over de Tilburgse textielstaking zijn tegenstrijdig met de hoofdtekst (115-116). Niet in 1929 (128) maar in 1951 kreeg de textielopleiding in Tilburg het predikaat Hogere Textielschool, en een foto van het personeel van Janssens de Horion dateert niet uit 1875 (91).

Ondanks het feit dat deze tekortkomingen een wat gebrekkige kennis over Tilburg verraden, schroomt de schrijver niet een uitgesproken negatief oordeel te geven over de Tilburgse fabrikanten wanneer hij ze vergelijkt met hun Twentse collega's. De Twentse fabrikant wordt met zijn "liefde voor het boerenwerk", de streektaal en de aandacht voor de arbeider ten voorbeeld gesteld aan de Tilburgse fabrikanten (102 e.v.). Dat is des te merkwaardiger, omdat Buter in heel zijn boek duidelijk wil maken dat in de verhouding arbeid-kapitaal de arbeider bepaald niet aan het langste eind trekt. Het gedicht "Is Twente dan een Paradijs? Ja voor de rijken wel. Maar voor het arme slavenvolk, Voor hen is het een hel!" is Buter hier blijkbaar even ontschoten.

De opgesomde gebreken kunnen mogelijk te maken hebben met het karakter van het boek. Het is niet bedoeld als wetenschappelijke studie naar de sociale verhoudingen in de textielindustrie. De "Kadans van de getouwen" is verschenen in een serie waarin eerder bijdragen over de visserij en de turfgravers het licht zagen. Een enigszins populaire uitgave, die een breder publiek moet bereiken dan alleen historici.

Het boek is in een vlotte stijl geschreven en makkelijk leesbaar. Buters ervaring als journalist zal daar niet vreemd aan zijn. De "Kadans" bevat talloze fraaie foto's en afbeeldingen, waaronder diverse kleurenafdrucken o.a. van Van Gogh, Rembrandt, Jan van Eyck en, over 2 pagina's, het schitterende "uitgaan van de fabriek" van Bart van der Leek uit het begin van deze eeuw. Desondanks is het boek redelijk van prijs. Het blijft daarom jammer dat grondiger onderzoek en een uitgebalanceerder oordeel over de Twentse en Brabantse situatie achterwege zijn gebleven.

Henk van Doremalen

Adriaan Buter, De kadans van de getouwen. Heren en knechten in de Nederlandse textiel, uitg. Elsevier Amsterdam/Brussel, 1985, 160 blz. ISBN 90-10-05573-6. Prijs f 39,90.